

V tretjem poglavju – trgovina po letu 1945 je v uvodu predstavljeno katastrofalno povojno gospodarsko stanje; takrat je hud udarec doživela tudi trgovina.

Podrobneje so naštetih lokali, ki so bili uničeni. Sledili so reorganizacija trgovske mreže v na novo nastali državi, nacionalizacija, ustanavljanje Okrajnih magazinov ...

V letu 1946 je bila večina trgovin v Novem mestu še zasebnih (sledí seznam le-teh, glede na izbiro blaga), leta 1965 pa zasebne trgovine skoraj niso bile več omenjene.

Poglavitni problem trgovine obravnavanega obdobja vidi avtorica v premajhnih in neustreznih prodajalnah, zastarelih osnovnih sredstvih, slabi tehnični opremljenosti, pomanjkanju skladišč ..., po drugi strani pa je bila preskrba v tem času zelo nezadovoljiva, pomanjkljiva in vprašljiva glede na kakovost.

Sklep – Želimo si, da bi se ukvarjanje s tematskimi sklopi, namenjeno krajevni zgodovini (domoznanzstvu) v Novem mestu nadaljevalo, saj opažamo, da prav temu področju zgodovine posvečamo premalo pozornosti. Zato naj bo današnji prispevek spodbuda raziskovalcem in drugim ljubiteljem lokalne zgodovine.

Brane Kozjina

Milan Škrabec, Narod naš dokaze hrani: stare razglednice, Arhiv Republike Slovenije (Publikacije Arhiva Republike Slovenije. Katalogi; zv. 25), Ljubljana 2005, 120 strani

S tem naslovom, ki si ga je avtor istoimenske razstave in publikacije Milan Škrabec sicer izbral iz gesla razglednice, ki jo je med vojnima izdal Klub koroških Slovencev Maribor, je Arhiv Republike Slovenije konec leta 2005 izdal zanimivo slikovno publikacijo, namenjeno predstavitvi starih razglednic slovenskih krajev, ki so danes v sestavi sosednjih držav, to je Avstrije in Italije. Kot ugotavlja avtor, je namreč pestrost razglednic zelo velika. V pomoč so lahko pri spremljanju razvoja turizma, političnih bojov, gospodarstva, arhitekture, videza in spreminjanja kulturne krajine, šolstva, vojaških dogodkov, društev, ... Glavni namen te razstave in publikacije je bil ob pomoči zgodnjih razglednic prikazati obstoj Slovencev v pokrajinah, ki danes ne sodijo v okvir Republike Slovenije in niti več k slovenskemu narodnostnemu ozemlju. Vsaka razglednica je opremljena z nekakšno osebno izkaznico s temi elementi: čas nastanka oz. kdaj je bila razglednica odposlana, kdo je založnik, izdajatelj in fotograf. Za vsak kraj je najprej navedeno slovensko, potem pa nemško oz. italijansko ime.

Dodatna popestritev in pomembna informacija pa je ta, da avtor navaja za posamezne kraje (če je bilo pač mogoče) tudi število prebivalcev na podlagi ljudskega štetja 1910 ter koliko je bilo Slovencev in koliko Nemcev.

V publikaciji so najprej predstavljeni kraji na avstrijskem Koroškem. Uvodno razglednico iz tega sklopa predstavlja razglednica s faksimilom originalne listine z rezultati koroškega plebiscita, ki je bil 10. 10. 1920. Nato se začnejo vrstiti razglednice koroških krajev: na prvi razglednici iz tega sklopa lahko vidimo Ziljanke v narodni noši, nato kraj Goriče v Ziljski dolini oz. Vintče pri Goričah, kjer se je rodil Matija Majar Ziljski, avtor programa Zedinjene Slovenije iz leta 1848. V njegovi rojstni vasi je bilo leta 1910 vseh 58 prebivalcev Slovencev. Sledi razglednica Bistrice na Zilji, ki je v nemškem jeziku. Nato nemška razglednica Dobrača, najvišjega vrha beljaških Alp. Potem si od zahoda proti vzhodu sledijo prelepe koroške vasice, ki imajo dandanes žal večinoma nemški značaj, čeprav so bile še leta 1910 popolnoma ali v veliki večini slovenske. Iz razglednic ni izvzeto niti deželno glavno mesto Koroške Celovec; z razglednic spoznamo bogato športno in kulturno življenje celovških Slovencev pred prvo svetovno vojno. Tako so objavljene razglednice s fotografijo telovadnega odseka "Orel" v Celovcu in tamkajšnjega prvega koroškega tamburaškega društva "Bisernica" ter fotografija uprizoritve gledališke igre Miklova Zala v Celovcu. Skratka, na podlagi razglednic lahko sklepamo, da se morajo danes koroški Slovenci bojevati za dvojezične napise za tiste kraje, ki so bili še pred 90 leti povsem slovenski.

V drugem delu publikacije pa so predstavljeni kraji iz Goriške, Trsta in Istre iz obdobja pred prvo svetovno vojno in med obema vojnoma. Poleg razglednic krajev so objavljene tudi nekatere razglednice, ki

prikazujejo italijansko propagando. Tako je že na začetku tega razdelka objavljena zanimiva razglednica, odposlana leta 1915, ki prikazuje koprsko mestno hišo s Triglavom v ozadju in barvno italijansko državno zastavo v ospredju. To nedvomno jasno kaže italijanske ozemeljske težnje v zvezi s takratnim avstrijskim Primorjem. Sledi razglednica "Odrešenega Kobarida" iz leta 1916, z nacionalnega vidika pa sta najbolj "boleči" dve razglednici: prva prikazuje mejni kamen med Italijo in staro Jugoslavijo na Triglavu, druga pa italijanskega vojaka, ki v popolni vojni opremi varuje rapalsko mejo (v ozadju Triglav). Nato sledi prikaz krajev v Soški dolini. Pomemben del zajema tudi prikaz Trsta, zlasti zgradb, ki so veliko pomenile tržaškim Slovencem tako s kulturnega kot gospodarskega stališča: npr. nova šolska stavba družbe sv. Cirila in Metoda v Trstu pri Sv. Jakobu, Narodni dom v Trstu. Sledijo razglednice iz krajev v okolici Trsta (Opčine, Nabrežina, Prosek, Sv. Križ, Devin, Repentabor). Na koncu so predstavljene še razglednice Gorice (vse fotografirane še pred pustošenjem med 1. svetovno vojno), Števerjana in Zabnic ter Sv. Višarij.

Kot je bilo omenjeno že na začetku, je avtor razstave in publikacije Milan Škrabar, pri zbiranju gradiva sta mu pomagala Marko Korenčan in Zmago Tančič, recenzijo besedila je pripravil doc. dr. Boris Golec. Publikacijo je izdal Arhiv Republike Slovenije, ki je pripravil v svojih prostorih tudi razstavo na to temo.

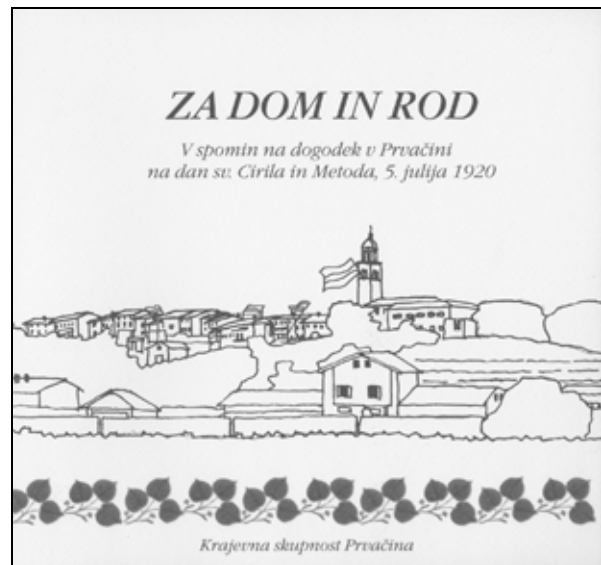
Damjan Hančič

Jurij Rosa, Vlasta Tul, Ivanka Uršič: Za dom in rod. V spomin na dogodek v Prvačini na dan sv. Cirila in Metoda, 5. julija 1920. Krajevna skupnost Prvačina in Pokrajinski arhiv Nova Gorica, Prvačina 2006, 32 strani

Ob krajevnem prazniku, ki ga v Prvačini obeležujejo 5. julija, so v spomin na spopad med udeleženci procesije ob prazniku sv. Cirila in Metoda in karabinjerji na ta dan leta 1920 izdali publikacijo, ki je namenjena širši predstavitvi tega dogodka.

Sama publikacija je razdeljena na kratek predgovor in dve glavni poglavji, prvo poglavje samo pa je razdeljeno na štiri samostojne sestavke. Predgovor je prispeval Robert Černe, predsednik sveta KS Prvačina. Predstavil je vzroke za nastanek publikacije in njen namen ter se zahvalil vsem, ki so sodelovali pri njenem nastanku.

Prvo poglavje O Ciril-Methodovih slovesnostih skozi čas deluje kot daljši uvod, potreben za boljše razumevanje dogajanja in kot samostojno besedilo. Nastalo je na osnovi literature, časopisnih in arhivskih virov.

Prvi sestavek, sestavek Sv. Ciril in Metod, slovanska blagovestnika, predstavlja njuno življenje in delo. Brata Ciril (826/7–869) in Metod (815–885), Grka iz Soluna, sta v šestdesetih in sedemdesetih letih 9. stol. delovala med Slovani na Moravskem in v Panoniji. Pri širjenju krščanstva sta v bogoslužju uporabljala slovanski jezik in glagolico; za to sta dobila priznanje papeža Hadrijana II. Njuno delovanje je bilo za Slovane velikega političnega, narodnostnega, kulturnega in verskega pomena.

Sledi sestavek Češčenje sv. Cirila in Metoda na Slovenskem v starejši dobi. Najprej so ju častili predvsem Slovani, šele papež Leon XIII. pa je leta 1880 njun god zapovedal praznovati v katoliški Cerkvi na dan 5. julija. Pri nas je bilo češčenje živo ves čas, sredi 19. stol. ga je pospeševal tudi Anton Martin Slomšek. S širjenjem narodne zavednosti in vseslovanstva pa je dobilo njuno slavljenje še domoljubni, narodnobudiljski in na koncu tudi posvetni značaj. Tako je bila leta 1885 ustanovljena narodnoobrambna organizacija Družba sv. Cirila in Metoda. Skrbela je za slovenske izobraževalne ustanove tam, kjer šolske oblasti niso dovolile tovrstnih javnih ustanov. Delovala je na osnovi podružnic, ki so zbirale sredstva za njeno delovanje. Sprva je imela slogaški značaj, nato pa liberalnega.

O tem, kako je navdušenje nad solunskima bratoma raslo na Primorskem, prikazuje tretji sestavek: Ciril-Methodova praznovanja na Primorskem med leti 1880 in 1919. Slavja njima v čast so bila najbolj razširjena v Trstu in na Goriškem. Postala so izraz narodne zavednosti in slave obeh svetnikov. Praznovanja s kresovanji so potekala v številnih krajih v obliki verskih obredov ali še pogosteje veselic. Njihovo organizacijo pa so prevzemale podružnice Družbe sv. Cirila in Metoda. Prva svetovna vojna je to dejavnost prekinila.

V sestavku Ciril-Methodova slavja v Prvačini do